

SITNI PRILOZI

OMER MUŠIĆ

JOŠ DVA PISMA IZ KORESPONDENCIJE UŽIČKOG ŠEJHA MUHAMEDA

Ranije smo objavili dva pisma užičkog šejha Muhameda, koji sebe naziva »slugom siromaha«, beogradskom valiji.¹ Sada posjedujemo još dva pisma iz njegove korespondencije, i to njegovo pismo Hekim-oglu Ali paši i pismo šejha Isa efendije iz Bruse šejhu Muhamedu iz Užica, te smo u mogućnosti da prve vijesti o šejhu Muhamedu pomaknemo nešto naprijed. Ni jedno pismo nije datirano, ali prema sadržaju zaključujemo da su starija od ranije objavljenih pisama ovoga šejha.

U prvom pismu šejh Muhamed moli bosanskog valiju Hekim-oglu Ali pašu (koji je bio bosanski namjesnik tri puta: 1736—1740, 1745. i 1747. g.)² da ispravi nepravdu učinjenu donosiocu pisma Ahmed-begu Sokoloviću, nekim udovicama i siročadi iz Užica. Iz pisma se vidi da se radilo o nekom sporu za zemlje i milceve nekog Ali-spahije Džaferspahića iz sela Godomilja u rogatičkom kraju. Pored uobičajenih titula, šejh naziva Ali-pašu bratom, što znači, da je bio prislan prijatelj Ali-pašin, da je kao učen i obrazovan čovjek imao upliva na njega i ugleda u narodu.

Pismo šejha Isa efendije iz Bruse³ je odgovor užičkom šejhu na njegovo pismo kojim je tražio savjete od Isa efendije. On naziva užičkog šejha sinom i halifom (zamjenikom u derviškom redu). Između ostalog on mu preporučuje, da bezkompromisno radi na vjerskom uzdizanju naroda, da izbjegava gozbe silnika, zelenaša i pokvarenih ljudi, da ne bude u neprijateljstvu s kadijama i valijama, »jer se njihovom pomoću svršavaju mnogi vjerski poslovi.« Iz pisma se vidi da se šejh Muhamed već bio počeo miješati u rad i red vlasti, pa se može zaključiti da je pismo pisano prije nemilih događaja

¹ Prilozi za orijentalnu filologiju i turskom upravom, II, 1951, s. 180—193; VIII—IX, 1958—59, s. 193—202.

² Isto, V, 1954—55, s. 135—180.

¹ Prilozi za orijentalnu filologiju II, 1951, s. 180—193; VIII—IX, 1958—59, s. 193—202.

² POF V, 1954—55, s. 135—180.

s njim.⁴ Šejh Isa preporučuje užičkom šejhu umjerenost i prisebnost, da se ne angažuje u političkom radu i da se ne suprotstavlja vlastima, jer mu je bila poznata borbenost i vjerska gorljivost šejh Muhameda.

Prepis pisma Ali-paši nalazi se u kodeksu Orijentalnog instituta u Sarajevu M. T. broj 1221 (inv. broj 808) na listu 58/a, prepisano kaligrafski talik pismom s nekoliko manjih pravopisnih grešaka.

Prepis pisma Šejh Isak efendije nalazi se na margini manuskripta u Državnom arhivu u Skoplju (M. S. A. II 641⁴) a dobio sam ga zahvaljujući Abdulfettah Abdurreufu službeniku u spomenutom arhivu.

Tekst pisma šejh Muhameda Ali-paši glasi:

اوژیچه شیخی حکیم زاده
علی باشا حضرتلرینه ارسال
ایلدوکی مکتوب صورتیدر

باسمه سبحانه حامدا و مصليا

عزتآب دولتلو و سعادتلو⁵ قوئداشم امیر المؤمنین وزیر مکرم پاشا دام مقبلا الی
مرضاة⁶ الله حضرتلرینک حضور عزتلرینه دعوات خالصات اتحاف سیاقنده منهای داعیلریدر
که چلبی پازاری قوالرندن غودومیل نام قریه اهاالیسنندن جعفر سپاهی زاده علی سپاهی نام
کمسنه ناک اراضی و املاک خصوصنده ناقسل ورقة صقوللی زاده احمد بککه و بلده مز
ساکنلرندن بعض ارامل و ایتم ضعفاسنه ظلم و تعدیلی اولمغله حضرتتکزه افاده اولنوب
ظلمی دفع اولنمق امیدله بو داعیکزدن مکتوب طلب و التماس ایتدیلر. ایمدی رسول
اکرمک جامع الضعیرده مذکور⁷ اولان ابلاغوا حاجة من لایستطیع ابلاغ حاجته فمن ابلاغ
سلطانا حاجة من لایستطیع ابلاغها ثبت الله قدمیه علی الصراط یوم القيمة امر شریفنه

⁴ Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslavenskih naroda pod turskom upravom, III—IV, 1952—53, s. 215—227.

⁵ U tekstu سعدتلو

⁶ U tekstu مرضات

⁷ U tekstu مژکور

امتثالاً و موعود اولان كرامته و ثوابه رغبة دعائمه تحرير اولندی امید در كه ظلمك دفع
و ازاله سنده اهتمام اولنوب اجر جزیل و ثواب كثير ايله سزار دخی اکرام اولنه سز

والسلام

خادم الفقراء

محمد المعروف

باوژیجه شیخی

To u prevodu glasi:

Prepis pisma koje je šejh Užica poslao njegovoj ekselenciji Hekim-zade Alipaši.

U ime Allaha, nek mu je slava! Zahvaljujem mu i blagosiljam.

Poštovanom, srećnom mom bratu, zapovjedniku vjernika, časnom veziru-paši — neka bi stalno napredovao prema Allahovom zadovoljstvu — njegovoj čestitoj ekselenciji, uz prethodno izlaganje iskrenih želja, prestavka njegova dobroželiteља je slijedeće:

Obavještavate se, da je u predmetu zemalja i posjeda Ali-spahije Džaferspahića iz rogatičkog sela Godomilja, donosiocu ovog pisma Ahmed-begu Sokoloviću i nekim udovicama i siročadima, stanovnicima našeg grada učinjeno nasilje i nepravda. Želeći da se otkloni nasilje zatražili su pismo od ovog vašeg dobroželiteља:

Prema tome slijedeći časnu zapovijed plemenitog poslanika, navedenu u djelu Ğāmi‘uṣ-ṣāgīr⁸ koja glasi: »Dostavite potrebu onoga koji ne može dostaviti svoje potrebe, pa ko dostavi vlastima potrebu onoga koji je ne može dostaviti, Allah će učvrstiti njegove noge na putu (Širāt) Sudnjeg dana« te želeći obećanu dobročinstvo i nagradu napisana je ova molba.

Nadam se da ćete se zauzeti da se nasilje otkloni i spriječi te da budete počašćeni obilnom nagradom i velikom platom.

Pozdrav vam!

Sluga siromašnih, Muhamed
poznat pod imenom Užički šejh:

Tekst pisma šejh Isa efendije glasi:

بروسه دن مرحوم شیخ عیسی افندی حضرتلمری اوژیجه ده اوغلنه شیخ محمد

افندی به کوندردوکی مکتوب صورتیدر.

الجامع الصغير في احاديث البشير والنذير⁸

للإمام الحافظ السيوطي القاهرة - ١٣٢١

عزّتاب اوغلم محمد خليفه به سلام و دعان صوكره انها اولنور كه بحمد الله سبحانه و تعالى الآن فوق الغبراء تحت الخضراء مؤمنين و مؤمنات دعاء خيرارينه مداوم ملاحظه⁹ اولته. و بعده بر مکتوبكز وارد اولوپ مضموننده نصيحت ديلمشسكز. نصيحت ايتمك. و ديلمك يسيردر. لكن طوته سي عسيردر. اكر توفيق رحمان اولورسه اولداحي يسيردر. ايمدی نفس و هوا مقتضاسنجه حرکاتدن حذر اوزره اولهسك. اهل هوا کيمسه اوله مصاحبندن احتراز ايدوپ صفت شيطان و مبعوض رحمان اولان کبر و انانيتدن. اجتناب ايدسهسك. عجب و ريادن بعيد و بوي اولغه بدل مجهود ايدسهسك. کنديکي جميع ناسدن ادني و احقر بيلهسك. و الحاصل کبرک ضدني استعمالدن خالي قالمهسك. هواي نفس بندينه و اغواي شيطان قيدينه اسير اولمشاري قادر اولديغک مقدار پند و نصيحتله. تخليصه صرف مقدور ايدسهسك. و کنديکي اول قيد و بنده دوشمکدن جناب رب تعالي به. التجا ايدسهسك. امر بالمعروفک و نهی عن المنکرک شرائط و آدابنه رعایت بوله امر بالمعروف و نهی عن المنکر ايدسهسك. و اول بادن سفهاء ناسدن صدور اين اذالره تحمل ايدسهسك. هيچ بوندن انتقام جانبنه ميل ايتميهسك تا كه عملک هبايه کيتميه. و ظالموک و ربائبارك و سائر فساقک ضيافتلرينه اجابتدن حذر ايدسهسك. و قضاة و ولاة ايله خصومت اوزره اولميهسك. امر بالمعروف و نهی عن المنکر آنارک معاوتيله حاصل اولور. هر نه قدر ظالم ايسه لر نيجه امور دينيه آنلاره وجود بولور. و الحاصل نه آنلاره قونوشوپ کوروش و نه اونلاره صواشوپ کوروش و اوصيک يا بنی ما اوصی به مولانا جلال الدين الرومی لا صحابه فقال اوصيکم بتقوى الله في السر و العلانية و بقلة الطعام و بقلة الكلام و هجران المعاصي و الآثام و المواظبة على الصيام و ترك الشهوات على الدوام و احتمال الجفاء من جميع الانام و ترك مجالسة السفهاء و العوام و ملازمة مصاحبة الصالحين و الكرام و انه خير الناس من ينفع الناس و النفع بكلام الله تعالى افضل المنافع.

و السلام

خادم الفقراء

عيسى

⁹ U tekstu ملاحظه

To u prevodu glasi:

Prepis pisma koje je uputio umrli poštovani šejh Isa efendija iz Bruse svome sinu šejh Muhamed-efendiji u Užice.

Nakon pozdrava i blagoslova dostavlja se mome poštovanom sinu Muhamed-halifi slijedeće:

Zahvaljujući Allahu, slavan bio i uzvišen!, nek se vodi računa o blagoslovu vjernika i vjernica koji su sada u životu.¹⁰ A zatim, došlo mi je jedno tvoje pismo u kojem si tražio savjet. Savjetovati i tražiti savjet je lako, ali primjeniti savjet je teško. Ako bude pomoć od milostivog i to je takođe lako. Prema tome treba da se čuvaš od postupaka proizašlih iz želja i strasti. Treba da se kloniš druženja s ljudima naklonjenih strastima. Treba da izbjegavaš oholost i egoizam što je atribut satane a odvratno milostivom. Treba da nastojiš kloniti se samodopadanja i licemjerstva. Treba da smatraš sebe najnižim i najneznatnijim između cijelog svijeta. Ukratko treba da upotrijebiš sve što je suprotno oholosti. Treba da iskreno savjetuješ, kolikogod možeš, one koji su pod uticajem svoje strasti i satanskog zavodjenja, a da se svemogućem Allahu moliš, da sam ti lično ne padneš pod taj uticaj. Treba da naređuješ dobro i zabranjuješ zlo pazeći na uslove i okolnosti za to. Treba da podnosiš uznemiravanja koja dođu od proste mase zbog toga. Ne treba da težiš osvetiti se ma kome, kako ne bi tvoj posao bio uzaludan. Treba da se čuvaš odazivanja na gozbe nasilnika, zeleñaša i ostalih grijenika. Ne treba da budeš u neprijateljstvu s kadijama i valijama. Naređivanje dobra i sprečavanje zla postiže se njihovom pomoći. Kolikogod oni bili zalimi, njihovom pomoći mnogi vjerski poslovi se primjenjuju. Ukratko s njima se ne svađaj niti sastaj. Preporučujem ti, sinko, ono što je preporučio Mevlana Dželaludin Rumi¹¹ svojim drugovima i što im je rekao: »Preporučujem vam bogobojaznost tajno i javno, da malo jedete, da malo govorite, da ostavite grijehe i prestupe, da budete ustrajni u postu, da zauvijek napustite pohote, da podnosite uznemiravanja od cijelog svijeta, da napustite druženje s nitkovima i masom, da se stalno družite s dobrim i čestitim ljudima.« Najbolji je čovjek onaj koji koristi ljudima, a koristiti pomoću božjih riječi — nek je uzvišen — je najbolja korist.

Pozdrav,
sluga siromaha, Isa

¹⁰ U tekstu upotrebljen figurativni izraz فوق الغبراء تحت الخضراء

¹¹ Mevlana Dželaluddin Muhamed Rumi, autor djela Mesnevi iz pod-

ručja islamske mistike, rođen u Belihu (Perzija) 604/1207, umro u Konji (Turska) 672/1273 g. (Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945 g., III sv. s. 53).

ZUSAMMENFASSUNG

ZWEI BRIEFE DES SCHEICH MUHAMED AUS UŽICE

Neben den Angaben über den Scheich Muhamed aus Užice (Omer Mušić: *Sendschreiben des Scheich Muhamed aus Užice an den Belgrader Wali Muhamed Pascha*, POF II, 1951, 185—194; Muhamed Hadžijahić: *Hamzevijje im Licht des Sendschreibens des Scheich aus Užice*, POF III—IV, 1952/53, 215—222; Omer Mušić: *Drittes Sendschreiben des Scheich Muhamed aus Užice*, POF VIII—IX, 1958/59, 193—202) veröffentlichten wir einige neuere und ältere bisher unbekannte Angaben über den erwähnten Scheich. Aus diesen Schreiben ist ersichtlich, dass sie vor dem Konflikt des Scheich Muhamed mit dem belgrader Wali Muhamed-Pascha geschrieben waren.

Einer dieser Briefe ist derjenige den Scheich Muhamed an den bosnischen Wali Hekimoglu Ali-Pascha (er war dreimal Wali in Bosnien: 1736—1740, 1745 und 1747) richtete. In diesem Brief bat Scheich Muhamed den Ali-Pascha, den Überbringer des Briefes Ahmed-Beg Sokolović, und einige Witwen aus Užice in Schutz zu nehmen. Der Scheich gab weder eine nähere Erklärung um was für eine Gewalttat es sich handelte, noch führte er die Personen an, die sie verübten. Er erklärte nur, dass es sich um den Grund und Boden des Spahi Ali-Džaferspahić aus dem Dorf Godomlja im Gebiet Rogatica (Bosnien) handle.

Der zweite Brief enthält Ratschläge des Scheich Isa-Efendi aus Brusa (Türkei) an Scheich Muhamed. In diesem Brief gibt Scheich Isa-Efendi, auf dessen Verlangen, Ratschläge dem Scheich Muhamed, er nennt ihn »Sohn und Halife (Stellvertreter in den Derwisch-Orden). Er empfahl ihm, sich mit der Aufklärung des Glaubens beim Volke zu befassen, schlechte Gesellschaft sowie die Teilnahme an Gastmählern von Gewalttätern und Wucherern zu vermeiden, damit er mit den Richtern und Walis nicht in Feindseligkeit lebe, weil man mit ihrer Hilfe viele Geschäfte erledige. Aus dem Brief ist ersichtlich, dass sich Scheich Muhamed in die Angelegenheiten der Behörden einzumischen versuchte, und man kann daraus schliessen, dass der Brief vor seiner Vertreibung, und den damit verbundenen Leiden, aus Užice geschrieben wurde.

Kein Brief ist datiert, aber mit Rücksicht auf deren Inhalt könnte man schliessen, dass dies die bisher älteste Dokumente über Scheich-Muhamed aus Užice sind.